

УДК 336.71(477)

АНАЛІЗ СТАНУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Уманська В.Г., к.е.н., в.о. доцента, Тернавська І.Б., викладач

*Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького,
Уманський національний університет садівництва*

В статті проведено аналіз банківського сектору України, що дає можливість виявити ряд проблем, вирішення яких сприятиме підвищенню конкурентоздатності українських банків і створення в країні банківської системи світового рівня та визначені подальші перспективи його розвитку в умовах недостатності ресурсів.

Ключові слова: банк, комерційний банк, банківський сектор, фінансова криза, депозити, кредитні операції.

Уманская В.Г., Тернавская И.Б. АНАЛИЗ СОСТАЯНИЯ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ / Черкасский национальный университет им. Б. Хмельницкого, Уманский национальный университет садоводства.

В статье проведено анализ банковского сектора Украины, который дает возможность определить проблемы, решение которых способствует повышению конкурентоспособности украинских банков и создания в стране банковской системы мирового уровня, а также определены дальнейшие перспективы его развития в условиях нехватки ресурсов.

Ключевые слова: банк, коммерческий банк, банковский сектор, финансовый кризис, депозиты, кредитные операции.

Umanska V.G., Ternavska I.B. THE ANALYSIS OF BANKING SECTOR OF UKRAINE / Cherkassy national University of B. Khmelnytsky, Uman national University of gardening.

The article analysis the bank sector of Ukraine, which enables to find out the row of problems the decision of which will increase the competitiveness of the Ukrainian banks and creation in the country the banking system of the world level and the determine feather prospects of its development in the conditions of insufficiency of resources.

Key words: Bank, Commercial Bank, banking sector, financial crisis, deposits, Credit Card transactions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки України все більше зростає інтерес до питань розвитку банківського сектору. Визначення рейтингу банків, аудит їхньої діяльності та аналіз дає можливість отримати інформацію про стан банківської системи, що створює можливість для бізнесу і широкого загалу отримати належну інформацію про діяльність банків країни, їхню надійність, прибутковість, ефективність управління. Крім того, й самі банки потребують інформації як про потенційних клієнтів, їх фінансовий стан, перспективи розвитку, позиції на ринку, так і про економіку в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанню аналізу функціонування банківського сектору України та стратегії його розвитку приділяється все більше уваги з боку вчених та науковців. Результати досліджень знаходять відображення у статтях та монографіях таких вітчизняних науковців, як Пацера М.В., Багратян Г. К., Кравченко І.А., Бакун О.К., Євтух О. А. та інші. Головним завданням публікацій вчених є всебічне висвітлення особливостей функціонування банківської системи України в умовах недостатності ресурсів та аналіз її сучасного стану.

Враховуючи підвищення уваги до питань розвитку банківського сектору як необхідної умови забезпечення фінансової стабільності, можна стверджувати, що дослідження основних тенденцій розвитку банківського сектору в Україні та визначення головних шляхів його вдосконалення, що знайшли свої відображення в статті, є актуальними.

Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень по даній темі, деякі питання, пов'язані з особливостями функціонування банківського сектору України в умовах фінансово-економічної кризи залишаються недостатньо вивченими. Більш детального вивчення заслуговують питання аналізу стану банківського сектору української економіки, що надасть можливість виявити ряд проблем, вирішення яких сприятиме підвищенню конкурентоздатності українських банків і створення в країні банківської системи світового рівня.

Зараз коли світова фінансова криза викликала істотні зміни в економіці країни, виникли нові проблеми в розвитку економічної ситуації та банківській діяльності. Отже, ці питання потребують систематичного доопрацювання й узагальнення з урахуванням сучасних тенденцій, методів оцінки факторів впливу зміни економічної ситуації на фінансові можливості банків. Значний внесок у розвиток цих методів оцінки здійснюють О. Барановський, В. Геєць, О. Прилуцький [3], М. Савлук та інші.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану банківського сектору, його аналіз та перспективи подальшої діяльності в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Банківська система України перебуває в постійній динаміці та русі в процесі якого удосконалюється та змінюється під впливом різних факторів. Вона виступає як керована система. Комерційні банки, будучи юридичними особами, функціонують на базі загального і спеціального банківського законодавства, їхня діяльність регулюється економічними нормативами, установлюваними центральним банком – Національним банком України, що здійснює контроль і нагляд за ними.

Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України, відповідно до ст. 4 Закону України "Про банки і банківську діяльність" [1].

Сучасна банківська система України існує не досить довгий час і характеризується стрімким розвитком. Пікового значення кількість банків сягнула у 1995 р., коли їх стало – 230. З цього часу щорічно кількість банків, що припиняють свою діяльність у зв'язку з ліквідацією або реорганізацією, перевищувала кількість новостворених банків (виключенням стали 2004 і 2005 роки). Протягом 2004 року з Державного реєстру виключено 4 банки, а протягом 2005 року - 1 банк.

Фінансова криза 2008-2010 рр. негативно вплинула на розвиток банківського сектору України та спричинила банкрутство окремих банків. За весь період існування банківської системи України з (1992-2010 р.р.) ліквідовано, чи у певний спосіб реорганізовано – 112 банків.

За станом на 01.09.2010 р. (табл. 1) в Україні зареєстровано 194 банки, із них діючих – 176, в тому числі з іноземним капіталом 52, а з стовідсотковим іноземним капіталом 20.

Таблиця 1 - Структура банківського сектору України [2]

Показник	01.01.07 р.	01.01.08 р.	01.01.09 р.	01.01.10 р.	01.08.10 р.	01.09.10 р.
Кількість зареєстрованих банків	193	198	198	197	194	194
Кількість діючих банків	170	176	184	182	176	176
Із них: з іноземним капіталом	35	47	53	51	52	52
в т.ч. з 100 % іноземним капіталом	13	17	17	18	20	20
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	27,6	35	36,6	35,8	35,7	35,8

За оперативними даними НБУ власний капітал банків зменшився за серпень 2010 р. на 346 млн. грн., проте порівнюючи з початком року зріс на 12,5 млрд. грн., і на перше вересня 2010 р. склав 127,7 млрд. грн. (14,2 % пасивів банку) [2].

В різних країнах кількість банків різна, що обумовлено істотним, політичним та економічним розвитком кожної країни. Стосовно кількості банків в Україні, то дехто з фахівців, наприклад О. В. Прилуцький, вважає, що їх повинно бути стільки, щоб вони забезпечували ефективний розвиток економіки країни та надавали різноманітні послуги населенню. Тому, обмежувати банківську систему якоюсь певною

кількістю банків, немає потреби [3]. Кількість банківських установ може змінюватися в залежності від загального розвитку економіки країни та підвищення добробуту населення. Отже, проблеми, які виникають в економічному та соціальному житті безпосередньо впливають на стан банківської системи. Комерційні банки України за час свого існування мали численні ускладнення завдяки впливу на їх діяльність політичних та соціально-економічних факторів. Ці чинники спричиняли виникнення нових банків або їх зникнення. Тобто загальна кількість банків в країні величина, яка не може бути постійною.

В Україні за станом на 1 вересня 2010 року ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій мали 176 банків (у 2009 р. - 184), з них акціонерних товариств 175, товариств з обмеженою відповідальністю – 1. У стані ліквідації перебуває 18 банків (з них 17 банків ліквідовується за рішенням НБУ, 1 – за рішенням господарських (арбітражних) судів, у 3 банках діє тимчасова адміністрація (табл. 2).

Таблиця 2 - Існуючі і ліквідовані банки станом на 01.09.2010 р. [2]

Показник	Кількість, од.	Частка, %
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ в т.ч.	176	100,0
Акціонерні товариства в т.ч.	175	99,4
- відкриті акціонерні товариства	20	11,3
- публічні акціонерні товариства	154	87,5
- закриті акціонерні товариства	1	0,6
Товариства з обмеженою відповідальністю	1	0,6
Банки в стані ліквідації	18	
Банки з тимчасовою адміністрацією	3	

Оцінюючи ситуацію в банківському секторі, потрібно відмітити, що банківська ліквідність вже не є проблемою. Національний Банк України продовжує мобілізуючий шлях регулювання банківської системи (наприклад, в серпні 2010 р. на 36,5 млрд. грн.), в той час як об'єм операцій по рефінансуванню склав 170 млн. грн. В цілому, з початку 2010 року НБУ рефінансував банки на загальну суму 4,1 млрд. грн. та мобілізував коштів банків за той же період на загальну суму 192,4 млрд. грн.

Зобов'язання банків станом на 1 вересня 2010 року склали 771,6 млрд. грн. (+ 0,84 % з початку року). В тому числі коштів юридичних осіб – 130,7 млрд. грн. (16,9 % від зобов'язань), коштів фізичних осіб – 249,5 млрд. грн. (32,3 %) та строкові вклади інших банків і кредити від інших банків – 162,4 млрд. грн. (21 %).

Станом на 1 січня 2011 р. доходи банків порівняно з відповідним періодом 2010 року зросли на 1,7% і склали 11,2 млрд. грн., витрати скоротились на 2,7% і склали 11,2 млрд. грн (табл. 3).

Таблиця 3 - Структура доходів і витрат банків за станом на 01.02.2011 р. [2]

Показники	Сума, тис. грн.	%
ДОХОДИ	11 239 961	100,0
процентні доходи	9 074 920	80,7
комісійні доходи	1 139 649	10,1
результат від торговельних операцій	318 857	2,8
інші операційні доходи	660 431	5,9
інші доходи	27 505	0,3
повернення списаних активів	18 599	0,2
ВИТРАТИ	11 245 150	100,0
процентні витрати	5 047 166	44,9
комісійні витрати	240 562	2,1
інші операційні витрати	2 384 110	21,2
загальні адміністративні витрати	2 255 416	20,1
відрахування в резерви	1 285 766	11,4
податок на прибуток	32 130	0,3
Чистий прибуток (збиток)	-5 189	x

Від'ємний фінансовий результат по системі банків на 01.02.2011 склав 5,2 млн. грн., що значно менше, ніж на 01.02.2010 р. (507,7 млн. грн.).

Що стосується депозитів, то їх загальний об'єм в серпні 2010 року збільшився на 3 % (з початку року на 16 % - до 380,2 млрд. грн.). Це відбулось за рахунок збільшення коштів фізичних осіб (+0,3% в серпні,

+18% з початку року) до 249,5 млрд. грн. і юридичних осіб (+3% в серпні, +12,4% з початку року) до 130,7 млрд. грн.

Зберігається тенденція перевищення депозитів в гривні над валютними депозитами, проте збільшення гривневої частки в літні місяці призупинилось в зв'язку з ростом девальваційних очікувань населення восени 2010 року. Так, вклади населення в гривні зросли в серпні 2010 р. на 2,6 % (з початку року на 25,5 %), вклади в валюті – на 1,5 % (з початку року на 7 %).

Структура вкладів населення з точки зору строковості характеризується подальшим ростом частки строкових депозитів. Так, строкові вклади населення складають 189,8 млрд. грн. (76,1 % від загальної суми вкладів населення), а вклади на вимогу – 59,7 млрд. грн. (23,9 %).

Активи банку з початку 2010 року зросли на 18,9 млрд. грн. і на 01.09.2010 р. склали 899,2 млрд. грн., в цілому активи склали 1 041,4 млрд. грн. (з початку року ріст склав 3,9 %). Загальні активи складаються з:

- готівкових коштів, банківських металів і коштів в НБУ – 5,0 %;
- залишку коштів на коррахунках, відкритих в інших банках – 5,3 %;
- кредитних операцій – 70,3 %;
- вкладів в цінні папери – 6,6 %;
- дебіторська заборгованість – 2,7 %;
- основних засобів і нематеріальних активів – 3,9 %;
- готівкових доходів до виплати – 4,7 %;
- інших активів – 1,5 %.

Банки як і раніше працюють над вирішенням проблеми непрацюючих кредитів, які все ще займають значний відсоток в їх портфелях. Загальний кредитний портфель українських банків в серпні 2010 р. збільшився на 6,3 млрд. грн. (з початку року зменшився на 15,7 млрд. грн.) до 731,6 млрд. грн. Підвищення кредитного портфелю відбулось за рахунок сектору юридичних осіб на 5,5 % до 482,4 млрд. грн. Однак, об'єми кредитування населення з початку 2010 року зменшились на 14,4 % до 196,7 млрд. грн.

В останній час комерційні банки зіткнулись з різким загостренням конкуренції зі сторони багаточисельних спеціалізованих кредитних закладів, а також крупними промисловими корпораціями, які створили власні фінансові компанії. Конкуренція стимулює пошук банками нових сфер діяльності, збільшення кількості послуг, які пропонуються клієнтам і підвищення якості їх обслуговування.

Аналіз стану банківського сектору української економіки дає можливість виявити декілька проблем, вирішення яких сприятиме підвищенню конкурентоздатності українських банків і створення в країні банківської системи світового рівня. Такими проблемами є:

- низька якість банківських активів, включаючи значний обсяг і питому вагу простроченої заборгованості. В 2009 році січні-березні, по даним Національного банку України, депозити населення зменшились на 11,5%, депозити підприємств – на 15,2%. У деяких фінансових організаціях депозитні портфелі зменшились майже вдвічі. Усього обсяг проблемної заборгованості зріс з 2,27 % в січні до 3,68 % в березні, а за експертними оцінками – з 10-12 до 15-20 %. За даними Нацбанку, за перший квартал обсяг прострочених кредитів зріс на 55,18 %, досягнувши 27,955 млрд. грн., або 4-5 % від обсягу кредитів, наданих на споживчі цілі. За неофіційними оцінками, до проблемних можна віднести майже 20 % кредитів [2];
- загальне зниження ліквідності банківських активів. На початку 2009 року спостерігалось істотне погіршення платоспроможності значної кількості банків, що було спровоковане перш за все відтоком депозитів і зниженням ліквідності робочих активів;

- низька довіра до банківської системи. При цьому дії НБУ (як фінансова, так і нормативна підтримка) дозволили підтримати платоспроможність низки банківських установ лише на мінімально необхідному рівні;
- вразливість банківської системи до валютно-курсової політики в країні;
- нестабільність та недосконалість нормативно-правового забезпечення, що не дозволяє відновити довіру до банківських установ, а також забезпечити ефективне функціонування усієї економіки країни.

Для того, щоб розв'язати вказані проблеми пропонуємо здійснити такі заходи:

- розширити мережу комерційних банків в регіонах країни;
- позбавити уряд можливості брати у Національного банку України та комерційних банків гроші в кредит чи то у прямій, чи то у завуальованій формах, під виглядом первинної емісії облігацій внутрішньої державної позики; уряд повинен функціонувати на основі самозабезпечення, а не паразитувати на примусово здешевлених кредитних ресурсах Нацбанку і комерційних банків;
- Кабінет Міністрів повинен здійснювати фінансово-економічну політику, спрямовану на підвищення ефективності державних підприємств;
- удосконалити податкову систему країни;
- ввести єдині загальнодержавні реєстри рухомого і нерухомого майна;
- ввести спрощену процедуру банкрутства підприємств;
- розвивати та стимулювати приватну власність;
- швидкими темпами проводити реорганізацію, об'єднання або ліквідацію проблемних банків;
- налагодити роботу Фонду гарантування вкладів населення та зробити її ефективною;
- розвинути мережу різноманітних навчальних закладів, центрів підготовки та перепідготовки фахівців для роботи у банківських установах;
- створити сприятливий інвестиційний клімат, атмосферу масового інвестування в українську економіку;
- збільшити кількість та підвищити якість банківських послуг на основі використання сучасних технологій і обладнання;
- впроваджувати нові банківські продукти;
- розвивати кредитування малого бізнесу;
- розвивати взаємовідносини банків з клієнтами;
- сформувати та підтримувати режим справедливої конкуренції як у банківському, так і в реальному секторах економіки;
- зміцнювати фінансовий потенціал шляхом залучення нових акціонерів та збільшувати капітал за рахунок розширення клієнтської бази;
- розвивати методологію прогнозування попиту на кредити, ризиків інвестиційно-кредитної діяльності в умовах невизначеності;

- розробити довгострокові стратегії із застосуванням міжнародного досвіду та національних особливостей і специфічних характеристик кожного банку;
- розвивати і надалі удосконалювати законодавство і нормативну базу;
- підвищити рівень інформаційного забезпечення у діяльності комерційних банків;
- удосконалити державний контроль і нагляд, зокрема за проблемними банками;
- сформувати нову, ринкову психологію людей та довіри в них до банківської системи.

ВИСНОВКИ

Отже, проблеми, які стоять перед українськими банками можна подолати, проте вони потребують формалізації і цілеспрямованої роботи як органів державної влади, так і самих комерційних банків. Професіоналізм і накопичений практичний досвід більшої частини теперішніх працівників банківської сфери дозволяють сподіватися, що з часом в Україні сформується повноцінна банківська система, яка буде здійснювати сприяння активному ринковому розвитку економіки країни.

Впровадження комплексу запропонованих заходів може прискорити розвиток банківської системи, створивши реальні передумови для виникнення на фінансових ринках повноцінного конкурентного середовища та формування конкурентоздатності банківського сектора на світовому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України. — 2001.— № 5-6. — С. 30.
2. Огляд банківського сектору України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kreditprombank.com/upload/content/385> — Назва з екрану.
3. Прилуцький О.В. Організаційно-правові засади діяльності комерційних банків в Україні: дис. кандидата юр. наук : 12.00.07 / Прилуцький Олексій Васильович. — Харків, 2008.